

Kandahar. Kabul
Vol.11, No.5, Asad 1349
(July 1970)

کندहार

دهيواد په شمالي ولاياتو کې هماغه يو نې معظم اعلي حضرت دوروستي
سفر په لې کې هغه وخت چې شاهانه ذات دمزار شريف
د فابريکې دکار جريان لکوري

د عصر غوښتنه

غر لکه چې په ژوند کې کار او فعالیت ملګری دی نو ځکه په ژوند کې بدلون او تحول هم راتلونکی دی .
د انساني ټولنو مطالعه دا موخه لري چې د زمانو د تېرېدو سره سم د انساني ژوند او خوله هم د کمیت او هم د کیفیت په لحاظ څرګند تحولونه منځته راځي چې د کشف لټو په نوم پېژندل کېږي چې زمانې بدلون ته آغاز څخه پېل تر انجام پورې په غېږ کې نیولې دي او د زمانې هر حال پر انساني سر نسوخت حاکمیت درلودلې دی .
خودا چې د اجتماعي تېرېدو او د زمانې د تحول له امله د پوښ ټولنې تمایل د تبعید وخوا ته شي نو دلته هوښیار وګانو او د جامعي هر فرد ته په کار ده چې د زمانې نوی اېډېا پات ومني او د هغه اېډېا پاتو په محیط کې خپل د ژوند کاروان ولېږدوي .
که چېرې د پوښ ټولنې افراد وخت له پېژندونکي او د زمانې

له طبیعي سنت څخه بې خبره وي یا دا چې د خپلو پوهانو ولاړ شوی ځکه د زده له کومې غوږ تېرېدو نودهغي جامعي ژوند په هم د کړ او نوا او راز راز بد بختیو سره مخامخ وي که څه هم په لوی سر کې د زمانې سنت چې په اجتماعي ژوند کې تحول راوستل دي خامخا ټولنې له خوا منل کېدو لکي دي او د نه منلو په صورت کې به د ژوند له بېلا څخه لاسه ښکي .

غر لکه چې د انسان په څه کې چې د انځېل شوې دي او بیا هم د طبیعي قانون څخه انحراف نه شي کولای د ژوند

د بناد په نیت د خپل انساني فطرت د څرګندولو په غرض ناچار دی چې ژوند ته ادامه ورکړي او د زمانې هر ډول تحول او تبعید ومني خو د مطلب خبره داده چې هوښیار کسان یا پوهې جامعي پر خپل وخت د زمانې د تحول آهنگ اوږی او د کاروان مخه د ژوند ونوی لاري ته رااړوي لیکن برعکس نا خبره او د زمانې له طبیعي سنت څخه نا پوه کسان د ژوند پر هغه لار او لیکه روان وي چې هغه ډېره پخوانی اجتماعي ژوند د کاروان له خوا متروکه شوی وي او

پور لو څو که پر هغه لاره باندې لک را لک نه کوي کومې جامعي چې د وخت راتګ بدل وېښي نو دوی هم سمديستی ورسره خپل لوښي ایشوي او د زمانې دا ډېر ناسره سم د خپل ژوند د آسالتو وسایل راغوللوي او د عصر د اقتضا آتوسره پر اړ د خپل ځان کورني اولس غم خوړي او پر هغه استقامت حرکت کوي چې د انساني ژوند پاتو په کې مضمړه وي .

اوس په راسوي خبرې ته چې موږ په حیث د یوه قوم د ژوند په کوم حالت کې یو آيا موږ د زړه ژوند څخه دلوی ژوند په لوري غومره خوځېدلی یو آيا موږ یوه پاتې جامعه یو او که متروقي هیواد یو ؟

پدې کې شک نسته چې زموږ هیواد یو وروسته پاته مملکت دی او د څو پېر یو راهیسي چې په دنیا کې نوی لهضتونه راروان شوي دي موږ له هغو څخه استفاده لږه کړې او د ژوند چاري موږ پخوا په شان پر زړه حالت پاته دي .

اوس چې موږ د نفاق له دگران ټولواک په اراده په خوځېدو

راغلي ده نو موږ ته بهالې چې د هغې سره په کلک عزیم او ټینګه اراده ملګر تیاو کړو او تر ټولو د مخه د عصر اړتیاوې وپېژنو او د جهان د مادی او معنوي ژوند د انکشاف او څخه ځان خبر کړو .

د امتياز خاوند: د طلوع افغان نشراتي موسسه
مسئول مدير: زلمي (بارك)

کالني يه

کندهار

مياشتني خپرونه

په کندهار کې [۲۸] افغاني

ادبي، تاريخي، اجتماعي، علمي

د هيواد په داخل کې [۳۳] د

اداره: د شهيد الووات

په دېاندليو هيوادو کې يوه ارز

د کاليس کال ۱۳۴۹

د يوولسم کال پنځمه نېټه

د زمري مياشت

۱۳۴۹ لمريز کال

پرله پسې نېټه ۱۱۹

ددې گڼې مضامين

مخ	د عصر غوښتنه
مخ ۱	عالي انسان د يو ستر هدي د پاره تلاش کوي
مخ ۲	طبيعي حقوق
مخ ۳	د قوانينو احترام
مخ ۴	د انسان ژوند او اهمه
مخ ۶	علم او ساينس په عالم اسلام کې
مخ ۷	لن او پرون
مخ ۸	د طبيعت اسناد
مخ ۱۰	رحم او عاطفه
مخ ۱۳	پوهنوال استاد [رشاد]
مخ ۱۹	خوب او خديقت
مخ ۲۰	دموزيک د پودا بڼت تاريخچه
مخ ۲۲	د کندهار يو تکړه هنرمند
مخ ۲۴	د کندهار د کشف هوولر غولوا ناروغخانه...
مخ ۲۵	سرگردانه روح
مخ ۲۶	موريس د تلکراف پلار
مخ ۲۸	پتيم
	د کندهار د ولسي مطبعه

د لاس لیک

2

مجا
خبر
می
و
نری
دو
کی
دست
نعم
پار
اجو
ار
ام
از
مالی
لوی
دلار
کوی
لاری
خانی
اجتم
جانی

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین

و الصلوة

و السلام

علی سیدنا محمد

و آله الطیبین

و الطاهرین

و المعصومین

و علیهم السلام

و بعد

الحمد لله رب العالمین

و الصلوة

و السلام

علی سیدنا محمد

و آله

و الطیبین

و الطاهرین

و المعصومین

و علیهم السلام

و بعد

الحمد لله رب العالمین

و الصلوة

و السلام

علی سیدنا محمد

و آله

و الطیبین

و الطاهرین

و المعصومین

و علیهم السلام

و بعد

الحمد لله رب العالمین

و الصلوة

و السلام

علی سیدنا محمد

و آله

و الطیبین

و الطاهرین

و المعصومین

و علیهم السلام

عالي انسان د يو ستر هدف

د پاره تلابن کوي

په چاپسي تور او متنه تېر سپکي او بي غايه خبري نه پسي کوي د تبويض او تعصب غځه کار نه اخلي ، بدني تي او بد گمالي د غاځه ليري کوي ، هر چاته د اعتماد او احترام په سترگه کوري ، د انسانا لوسره مينه خوا خوږي او صميميت لري او کوبښ کوي چي ژوند ته ددغي لاري نه دوام ورکړي

هو ، پوه او ستر انسان د ژوندانه په ډېر کي د پوه عالي او ستر مرام د پرمختيو لو لپاره تلابن کوي ، ژوند دخپل غمان ، خپلي کورني هممنوع او هيواد او د ژوند د سمون او لوړېدو دپاره سر ته رسوي د نورو چو پړوهي او د پوه

دردمند انسان او فضيلت د خاوند په غېر د نورو دخوښي ، هوساينې او ليک مرغي حاصلولو دپاره ژوند کول غواړي

د عالي انسان خبري او عمل زړه او خوله يوشي وي غه چي په خوله وايي همدي کوي او غه چه کوي هغه يي دواوږ فکر ، انسايت او اجتماعي اخلاقو نتيجه وي ، آر خبر و ئې په عمل او ښور کارونه ډيري ، خپلو ديني مقدساتو ملي نواميسو او ولسي سننو ته د تقدس او لوړو احترام په نظر کوري

عالي انسان غمان هممنوع او ټولني ته په لږي کي د مېني ، وروري ، ملي اتحاد ، کلي همکاري او د هر ډول تعصب ، بدبيني او کرکي نه ليري

که د ژوند په ډېر کښي د هر ژوي او ساکښ مجادله د دې دپاره ده چي ژوندي پاته شي او خپل ژوند ته دوام ورکړي خو حضرت انسان چي دخپل لوړ فکر او عالي قوت په برکت اشرف د مخلوقا تو دي او تر نورو مخلوقا تو برتري لري لوده کوبښ ، مجادله او تلابن يواغې د ژوندي پاته کيدو دپاره نه دي بلکه په نړي کي د انساني پرمختگ ، مادي او معنوي ژوند د سمون ، بشري ليک مرغي او هوساينې د عالي نصب العين او لوړ هدف لپاره تلابن کوي او په دغه لار کي علمي او اخلاقي وسايل په کار اچوي او خپل غمان برياليتوب ته رسوي .

په حقيقت کي د انسان او نورو ساه کښانو او ژوندي موجوداتو ترمنځ سترسو پير او امتياز هادي چي انسان دخوراک ، چيلو ، خوب او داسي نورو لارونه يواغې خپل مادي ژوند ساتي خو د معنوي فضيلت ، اخلاقي ښېگڼو ،

لوړو عصري کمالاتو حاصلولو د بشريت د خدمت دلاري د انسايت د عالي مقام ټولو دپاره کار کوي او په ژوند کي تل لورو هممنوعانو ته سمه لار ښوونه کوي ، د هغولاس ايسي ، د بدبختي

غځه لږ راگر زوي ، د هر چا مدني ، فردي او اجتماعي حقوق محترم شمېري ، خپله کټه دېل چا او د هېڅ هممنوع په زيان او شر کي نه ټوي

طبعی حقوق

طبعی حقوق له هغو حقوقو
څخه عبارت دی چې د پیرزاده او
لوی فیلسوفان ورته معتقد وه .
او دی چې له خدای دخوا
والسان ته ورکړه شویدی لکه
د ژوند حق ، د مالونو د تحصیل
حق او ددی حق چې دخپلې خوښی
سعادت او د لذت په موندلو پس وی
طبعی حقوق د فرد د اصالت
د هر ډول فلسفې د مرکز هستی
په ډول دی او تر زده و فیلسوفانو
وروسته (ابل و او) د اتمسمې پېړۍ
د فرانسوی ، انگریزی او امریکایي
فیلسوفانو او ا و ا کدارانو په وسیله
سره را ژوندی سول او ا کتشاف یې د کپ
جان لاک انگریزی فیلسوف
فرد د طبعی حقوقو د ساتلو لکوپه
ډول تصویب و ی او دا نظریه د
انگریز او امریکایي لیبرالیزم مېنځه
په نو و پېچ یو کی د مشروطیت
د پیرزاده سندونه چې طبعی
حقوق یې یاد کړی او دهیواد د
حقوقو له اجزایو څخه یې کړی وی
یو خود ویر جینیا او پامیلوالی
د ایالت د حقوقو لایحه ده چې په
۱۷۷۶ کال کی میننځ ته راغله بل
[د فرانسی د اطباء او د بشر د حقوقو
اعلامیه] ده چې په فرانسه کی په
۱۷۸۹ کال کی ولیکل شول .

ژباړه ولکی [ح]

حکومت دخپل گران او متدین
پاچا په لارښوونه او قیادت
دنوی ژوند ، پرمخ تګ او د
تولو خلکو ښېگڼی او
هوساینی او ملی لیک مرغی
اراده کړی او په هغې لارې
په ښېگڼه زیار پاسی نوموړ
او تاسو ته هم لازمه ده چې
د عالی انسانانو په څېر د
خپل ځان ، همنوع او هیواد
د لوړ تیا او ښه ژوند لټلو
په لار کی کوبښ وکړو او
دهیواد په داسی مترقی چارو
کی برخه واخلو .

ژوند یوازې د پیسو ،
عزت رتبې او فردی لذت او
خوښی لټلو دپاره سر ته
ولرسو و بلکه د ژوند د عالی
هدف دپاره چې مراد هغی
دنور و خدمت د همنوع او
ټولنی د لوړو غوښتو سره مرسته
همکاری او خواخوږی ده
تلاش وکړو همدغه دی د
انسانیت لوړ مفهوم او د
انسانی کمال معنی او د
همدغه لاری څخه لوړ
فضیلت لټل کېږی او انسانان
عالی هدف تر لاسه کوی .

« ایوبی »

ښکلی جهان جوړوی او په
دغسې ښکلی لړۍ کی د ټولو
هیوادو او د لیک مرغی او
هوساینی دپاره زیار پاسی
هو !! انسانی ژوند د یوې
آر و مندی او شرافتمندانه
مجادلې د گردی ، یوه داسی
سپېڅلې مجادله چې بشریت
د مدنیت ، ارتقا او سولې
خوا ته ایځی ، د لوړیدو ،
بدبختی او پریشانی څخه یې
را تیر کوی او د ژوند لوړ
مدارج او حقیقی لذتونه
ور په برخه کوی .

نو ته هم ای گران انسان !
راځه خپل بشري شرافت او
ذاتی کرامت وساته او د یوه
متدین ، منور او مترقی انسان
په څېر د ځان او نورو د
خوښحالی ، اجتماعی او
فردی ښېگڼی ، ملی لیک مرغی
هیواد د مسورو لوړو لوړ تیا
دپاره ژوند ته دوام ورکړه
او په ژوند کی داسی ښی لاری
چارې او غوره وسیلې ولټوه
چې د هغه له کبله هم ستا
عالی مقام او لوړ کرامت
خوښی سی او هم نور
انسانان آرام او خوښ سی .
ان چې زموږ مهربانه

دقوانینو احترام

دقانون د فلسفې له روه
ټوله موجودات د یوه قانون
تابع او یا په بل عبارت د ټولو
موجوداتو نظم او نسق د
قانون محصول ګڼل کېږي
دغه لوی او عظیم موجود
چې موږ هغه ته کائنات وایو
یوه اساسي قانون ته اړتیا

لري بلکه انسانان قانون
لري او د حیواناتو لپاره هم
قوانین وضع شوي دي دغه
قوانین چې کائنات او ټوله
موجودات یې خپل نعت شعاع
ګرځولي دي مخکته پیل پیل

اقسام او ماهیت لري او ځکه
ټول کائنات د قوانینو پابند
او انسانان هم د قوانینو په
عملي کولو مجبور او مکلف
دي دوی پر سره پر دیني
قوانینو ځینو نورو قوانینو
ته هم پابندی لري چې هغه د
وقت او زمان په اقتضا د
فلاسفې او حکماؤ له خوا
د بشری نظام د بنسټ ټینګولو

دپاره وضع شوي او همدا
ډول حکوم متونه د قوم د
احتیاجاتو او د وقت او زمان
د ایجاباتو سره سم ځیني
قوانین وضع کوي چې د
هغه په اړه د قوم سیاسي او
مدني ایجابات تامین شوي

ددوی د ژوند له سویی سره
مطابقت لکوي نو پدې
اساس که چېرې د مملکتو
قوانینو ته مراجعه وشي
د هر مملکت ټول طبیعي
اقتصادی، سیاسي او اجتماعي
ژوندون د دوی له قوانینو
څخه څرګندېږي ځکه چې
پیل شوي وه چې د هر مملکت
قانون د دوی د سیاسي او
مدني ایجاباتو سره سم
ګڼل کېږي

نو معلومه ده چې قوانین
د هر مملکت د نظم او نسق
او د چارو د انتظام او د شخصي
او اجتماعي حدودو د تامین
دپاره وضع شوي او د عمومي
خیر او فلاح په منظور وده

ته د عمل جامه اغوستل کېږي
او ځکه د قانون فلسفه
دا څرګندوي چې د قانون
د اوامرو منل که څه هم
حریت نه دی کړی حتمي
دي نو پدې اعتبار قانون
زموږ حاکم او موږ د قانون
محکوم ګڼل کېږو یا په بل
عبارت همدغه قانون دی

چې موږ یې همې لاری ته
سوق کړی او له هغه اړه یې
څخه موږ را څرګړي کم چې
[پاڼه ۲۰ مخ ګر]

او دغه قوانین چې د دوی د احتیاج
او د وقت د مقتضا سره سم وضع
شوي دي د دوی د ژوندون له سویی
سره ډېر لږدي تماس او رابطه
لري ځکه [موانسکیو] وایي د
هر قوم هغه قوانین چې د دوی د

احتیاج او تمایلاتو سره سم وضع
شوي وي که یوه بل قوم ته نقل
شي په صحیح صورت دا استنباط
کیدای شي چې دغه قوانین د
را نقل شوي قوم د پاره پردی دي

مثلاً که د یوه متقدم مملکت
قوانین چې هغه مملکت د ترقی
اوج ته رسېدلي او هلته د تمدن
هر ډول ملوخي څېرې شوي وي
یوه داسې مملکت ته را نقل شي

چې هغه څو سوه کاله وروسته
له خو به را پراخېدلي او په هغه کې
د تمدن رڼا نه وي او پدې طبیعي
ده چې د هغه قانون په ادراک کې

ضعیف او له هغه نه استفاده نه شي
کولای او همدا ډول د یوه فقیر
مملکت قوانین د یوه غني او
ثروتمند مملکت د پاره نامکفی او

د انسان ژوند

او واهي

اکثره کسان د افکر کوي
چي زه د تو هم له چمبي غځه
ژغورل شوي يم ليکن که نه
قراخيږ شي په عوض ددي
چي له يوه تو همه غځه خلاص

شي بيا د بل تو هم قراځر
لاندې واقع کېږي
پدې نسبت چي خبري
مي ډېري او ډېري شي نو
خپل قلم و هڅي خوا له دا کړاو
چي ماله تر اوسه پوري د
خاني تجربې له مخي راډلېږي
شو پدي او ليکنې ته يې
پدې حيث سپارم چي
زما لپاره يادانت او د
نور و لپاره گولدي غه ملېد
وي

دادې چي په مطلب پيل
کوم نه

خوب ليدل زما په عقیده
د دېرو فلسفي رمزونو بهترين
مظاهر گڼل کېږي او اکثره
وخت هغه شيان سړي په

خوب کي ويني چي د نفس
علاقه ور سره نېغگوې
پدې سلسله کښي هغه
خوبونه په موليدلي وي چي
سړي پکښي ډارېږي داسي

چي دغه مقدار سړي وځانته
معلوم کاندې اوڅه د لېل ته
ضرورت نه وينم ځکه هر يوه
انسان چي لږ څه وځانته متوجه
شي، په ځان کي به وويني چي دده
د فکر او منطق په مقابل کي تو هم
تر کومې اندازي غالب دي

[د دويم مخ باند]

د قرآنينو احترام

دهغه په ارتکاب سره د قانون
له خوا مجازات را کول کېږي
همدا وجه ده چه قانون ته يو
مطلق العنازه قوت ورکړه شوي
او دهغه او امر بوله استعلاسي د
عملي کولو وړ او دهغه متخالفونو
ته باغيان ويل کېږي

نو ځکه هر د قانون د سياست
په اثر فردي او اجتماعي حرابته
نامېن او هر څوک له هغو شيانو
څخه استفاده کولای شي کړم چي
دهغه حد او معيار د قانون له خوا
موږ ته ټاکل شوي دي لازمه ده
چي د قانون د احترام په اړه
هغه او امر مقدس بلل شوي او
سړي وخت قانون ته تسليم شي

[بنا علي الحک]

که څه هم د انسان نفسي
ژوند د احساساتو، تنواظفو،
په تنگو ځنځيرونو کښي
محدود واقع شوي دي او
هر کله د دوي په ذريعه

بالدي د فکري حرکت په
تکليف وړ کښي ډېري سېوي
او خطا گانې واقع کېږي
ليکن تردې ټواو چي د ژوند
په مهالو جزر کښي زور وره

اغېزه اچوي هغه د ماشي
قوه ده چي د علم النفس په
دنيا کي د واهمي په نامه
يادېږي

البته يې له واهمي څخه
د ژوند طبيعي بنيه ناقصه
گڼل کېږي مگر په واهمه
سره هم اکثر وخت د ژوند
په تکميل کښي د نقصان لاره
پيدا کېږي

زه اوس له غواړم چي
د واهمي په تحليل او تجزيه
کي د علم النفس له مخي
وېغېرم خو فقط مقصدمي

دادې چي دا غږ کنده کړم
چي انسان دخپل طبيعي حيات
په دوره کي څومره د تو هم
قراغيي لاندې دي ددي لپاره

خوبونه اکثره وخت پدې
ډول وی چې سړی دمخه څه
واقعې ویني او په اخر کې
بیرد باندې هر تېلې شي - که دغه
حقیقت لږ په واضع صورت

راځي څه کړم نو تاسې واورئ
په کومه شپه چې خپسکه
موانو سې نو د خپسکي تر لیدو او
دمخه خوب ویني او هلته
په خوب کې دغسې موجه

ورته ولاندې کیږي چې
خپسکه لې لیدوچې راوړي .
پدې خصوص کې زه
د ځان واقعات د بیا نولولپاره
تر هر څه مناسب نوم او اظهار
کوم یو وخت چې زه کوچنی
وم او د خپسکي په باره کې
می دانا ما نو په تعلیم د اعظمه

در لوده چې دا کوم مخصوص
پوری دی چې پرسی باندې
پار یوزی او هغه چې کله به
خپسکه راته عارضیده دمخه
په می یو داسې خوب لیدی
چې چیرې د پور یا نو کوم

یو ځای پری اوزه په نا خبره
ډول هلته د داخله کوم او
د سټی پر ما باندې پیری
کښینی اعضا می له حرکت
ولو پری او آواز می ترخوله
نه خپړی . [۹]

[۹] دلته باید څرګند

اشتباه و نه کاندې چې
بیر یا نان حقیقتی وجود لري
بلکه فقط دانا بنول غواړي
چې خپسکه د پیری له خوا څخه
کوم اثر نه کتل کیږي ځکه
دا حقیقت د نوی اوزاره طب

له مخې د وینو په جړ پان کې
کشف نوی دی بل وخت چې
می یو څه مطالعات وکړه
او د یو انالی طبابت په کتابو
کې می د خپسکي څه نې عمل

ولیدل نو کله چې به خپسکه
راته عارضیده په هغه وخت
کې به می خوب لیدی چې د
کومې خوا یو بخار یا یخ راته

متوجه شي او په نتیجه کې د
خپسکي تر غلبې لاندې راشم
په اوسنیو وختو کې می

د تجزیه لار و اچ د فن څښتنی
مطالبی کولی او هلته می

ولیدلی چې څښتنی د هر
ارواح د پوسده سړی سره
کله کله علاقه پیدا کوی او
هغه و چې د خپسکي په نسبت

می داسې خوب ولیدی چې
یو څیر هر لږ روح یو پلازمه به
بدن کې حلول وکړي او د
من په اثر زه له حرکت ولو پرم
په پای کې چې می وکتل هغه
د خپسکي اثر و .

لیدی قهیمه مری پور واقعات

لیدلې دی چې هغه عیناً زما په
اوهامو پورې اړه لري او دمخه
کیږي د خپلو چور او لوله مخي
واقعات د خوب لیدلو په وخت
کې راځي څه کیږي له دې ټولو
شیاو څخه دا حقیقت په لاس
راغلی دی چې انسان ډیر ډیر
واهمې مطلوب دی او هیڅکله
د دې قوی له سلطې څخه نه خلاصیږي
که له یو ډول اوهامو څخه خلاص
شي بیا په بل رقم اوهامو کې
محدودیت لري او ژوند دوهم
و خواته تر هر څه ډیره بسوزنه
ورایستلې ده

بیا غلې [ن]

(افکار)

پاداسي ځان ښکاره کړه لکه
چې لې پاداسي و او سپړه لکه چې
ښکاره لې

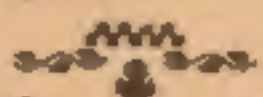
«پایند بو ستا لې»
د آښنی لار دمخه تر پښې باید
وسنجول شي

کم عقلان د تیر و زمانو څخه
خپری کوی هوښیاران بر حال
باندې فکر کوی ایو نیان له آښدی
څخه کیږي

«کابلینون»
رښیا ووايه که څه هم تر څه
وی «نوشیر وان»

علم او ساینس په عالم

اسلام کښی

پدې مختصره مقاله کښی البته گنجایش نلری چی پر ساینس او فلسفی افکارو ژور بحث وشي خو بیا هم ما کوښښ کړی دی چی د عینو خوراسرو اسلامی ساینس دانانو عیني نظریات په عمومی ډول گرانولو ستونگو ته وځاندي کړم .
امید دی چی گوندي ملید واقع شي .

زما په عقیده ددې ایاړه چی د عالم اسلام لوړ مقام او د اسلامی سانس دانانو ستر موقعیت د علم او ساینس په تاریخ کی ښه وپېژنو لولایمه ده چی په لاندیو ډولواقلا یو عمومی نظر و اچوو .
(۱) دارو پیاوایشیان عمومی تاریخ او د علم او ساینس مرحلې دمنه تر اسلام پانته هغه وخت چی د اسلام لمر خپلی لومړنۍ وړانگې خپری کړی ؟

[۲] علم او ساینس هڅه په اسلام کښی او تر کومه حده پوری جذب کړی شوی .

[۳] هغه انکشافات او نوی ترقیات د عالم اسلام لخوا علم او ساینس ته ورکړی شول ؟

[۴] د اسلامی علماؤ شرح حال او ددوی

علمی خدمتونه او نظریات د تاریخی چوکاټ دپاره فعاله په دومره قناعت کوو چی د منځه تر اسلام په اروپا بالدی لپاره اعصار حکمفرماؤ علم او ساینس په لاتینی او یونانی ډول او مدلیتو نو کی خپلی آخرنی سگلی و هلی یوازی

د بازاتین په امپراطوری کی تر یوې اندازې پوری علم او ساینس وقایه کیده او کلاسیک (قدیمی) پوهنی رواج درلودد افلاطون او ارسطو آثار به لوستل لیدل خو د بازاتین دامپراطوری په وخت د ساینس او پوهنی په ساحه کی کوم نوی انکشافات ونه شول .

د میلاد په اووم قرن پاندي د اسلام مدلیت له یوې خوا د بازاتین اوله بلې خوا د فارس په مدلیت بالندی استیلا وکړه او دواړه مدلیتونه له لوی خپله پراخه او پالونکی غیو کښی و نیول د خلفاؤ په مختلفو دورو کښی په علم او ساینس بالندی مخصوصه توجه وشوه .

په ۷ میلادی کښی د عباسی خلفاؤ دوره د یوې با عظمتی اسلامی او علمی دوری په حیث ظهور وکړ .

پدې منوره دوره کد علم او ساینس د توسعه لپاره یوه خورا مساعده زمینه لپاره شوه .

یونانی آثارو ترجمه په عربی ژبه وشول لدینه یس علمی آثار پرله پسې له لاتینی او یونانی نسخو هغه په عربی ترجمه کیدل ددې دپاره

د فنی غیر اسلامی علماؤ کفایت په کار و اچول شو د عباسی دوری اوم خلیفه [مامون ۸۱۳-۸۳۳ میلادی] په بغداد کښی یو مخصوص مکتب او یوه کتابخانه د آثارو د ترجمی لپاره مشخصه کړه .

هو ټين براسحاق ددې
مکتب ته پر حسته اشخاصو
مخبره و ده د يوناني گيلن
[مصرفي بهالوژي دان] آثار
په عربي ترجمه کړل او ده

دهاگردانو په همت د ټولنې
اوارسطو آثار هم ترجمه
شول .

بغداد د علم او ساينس
مرکز و مگر محمد د اسلامي
خلفا و او وزراو له خوا
اسلامي او غير اسلامي علماو

ته په مساويانه ډول سر موقع
ورکړه شوه چې يونان او
نورو غربي لدانوته کوم
چې د علم او پساينس پخواني
مرکز و له اوزانگو گانې وې
سفر وکړي او علمي آثار
راغونډ کړي .

په بغداد کېنې لمړي وار
د ارسطو آثار چې د علم
لبانات او محذرات او په هکله
په باب کې و اشرافه استفادي
په مصرف کېنې کښېنودل
شول .

وروسته تر اسلام واکثرو
يوناني الاينې علماؤ د
آثارو اصلي نسخې ورکې
شوي وې نو عربي ترجمې د

عربي لیکوالو يسوا زلي
ماخذونه گڼل کېږي نو لدې
مخبره په معلومېږي چې عالم
اسلام يوازي د ترجمې د پاره
خو مره د قدر وې خدمتونه
کړيدي .

اوس راغلو دې ته چې
عالم اسلام څه نوي انکشافات

د علم او ساينس په ساحه کې
کړيدي ؟

عالم اسلام نه يوازي د
جبل مقدس دين او پاک

رسول [ص] د فرما پشا نوسره
سم د علم د تحصيل د پاره
لېږي ملکونو ته مسافران
ولېږل علمي محانته د حفاظت

په شان جذب کړ بلکه نوي
انکشافات لې هم پدې پراخه
ساحه کې وسپړل نوي رنگ
او کیفیت لې ورته ورکړ .

دهمدې نوي کیفیت په لحاظ
چې اکثره غربي مؤرخين
اوليکوال د اسلام د وره د
ساينس او تفکر په تاريخ

کې د پوي مشخصي دورې
په لحاظ پېژني کوم نوي
کشفیات چې د اسلامي عالم
لخوا شو پدې زه به بېاد اسلامي
علماؤ په شرح حال او

نظريا توکښې بحث وکړم خو زه
داته د يو عمومي کیفیت تذکار
کوم کم چې د پړو غربي ساينس
دانانو او مؤرخينو ورته د قدر
په ستره کتلي هغه دادي چې
اسلامي ساينس دانانو او علماؤ
تجربې لار د نوار او علمي نظرياتو
نه په لومړني موفقيت قابل شول
او دخپلو انکشافاتو اساس لې په
همدغو پخوانيو پادې کښېنود .

نن او پرون

زه هر سره دخپل عمر د تېر سوو
ورځو د پاره متأسف نه يم ځکه
پوهېږم چې هره ورځ چې مې
له لاسه مخه ووزي پر خلاف ددې
چې موږ ته په ظاهره ښکاره کېږي
ما هغه ورځ په خپل تملک کېنې
نيولي ده او خاوندسوي لې يم .
که زما د را تلو نکو ورځو
شمېر چې کرار کرار لېږي په
بدل کې لې د تېر سوو ورځو شمېر
چې زما تر شادي لې لېږي .

او د ا هم پايده پېر نکړو چې
تېرې ورځې زما د پاره تر ا تلو نکو
ورځو لې برابر زنت لري ځکه چې
ورځې تر اوسه زما په تېرې کې
نه دي او په پدېنې ډول په ما تر اوسه
اړه نلري حال دا چې تېرې سوي
ورځې خامخا په ما اړه لري او
زما دې .

د ښاغلي [ح] ژباړه

د طبیعت اسناد

[۵۵]

څرنگه چې مخکې په مېلېو نو مېلېو نو کلو نه
عمر آری اوږد پر هغه قدیمه خټه پېدا سوي او پر ه
زېږېدنه نو هغه وخت چې د مخکې پر مخ د هېڅ
ډول موجود اثر لاهم نه و پېدا سوي یعنې
نه انسان او نه حیوان موجود و د مخکې کره
موجوده وه چې په لېږ وېدو سره د زمانې د مخکې
پر مخ مخینې موجودات د هغه آری انسان پېدا شوه
کوم وخت چې د مخکې پر مخ هېڅ موجود نه و
نو موږ هغه زمانه څرنگه تصور کولای شو او
د هغه وخت د زمانې تصور کېدنه هم یو مشکل
کار دی

لیکن د وخت پوهانو او عالمانو چې دغه
نوضوع یې تحلیل کړې پدې اړه دغه پاره کې یې
ډېری مطالعې کړې دي نو موږ ته داسې بیان کوي
او دایې یعنې هغه وخت چې مخکې پېدا سوه ډېره
ګرمه او حرارت یې زيات و نو هېڅ ډول حیوان
یا نبات د هغه پر مخ ژوند نسوای کولای .

که موږ هغه کتابونه مطالعه کړو
او هغه نظریې وگورو او هغه فوسیلونه او
ډېری چې د قدیمې حیواناتو بڼې او بڼې دي
مطالعه کړو موږ ته د اراښکاره کوي چې حقیقت
همداغه دی

ان ورځ کتابونه او تاریخونه لیکل شوي او
تر مطالعې لاندې دي لیکن کوم وخت چې د
انسان وجود نه و هغه وخت څرنگه پېژندل کېږي
څرنگه چې یو مورخ داسې وایي کوم وخت چې

د مخکې پر مخ انسان نه و پېدا سوي نو تاریخ
څرنگه ولیکل شو ؟

[د پورته سوال په مقابل کې موږ هېڅ تصور
نسوای کولای که بیا هم تصور وکړو د حقیقت
مخه به لیرې واقع شي او زموږ تصور به پر هېڅ
کتاب اتکا و لری فقط یو خیال او یو فکر دی
چې موږ یې د نقل په شکل سره بیا لولای په مطلق
خیال او تصور هم ندي

څرنگه چې موږ په دغه پاره کې هېڅ کتاب
لرو چې هغه مطالعه کړو او د پخواني شیانو
مخه خبر سو او هغه وېژنو .

لیکن خوشبختانه مخینې تجربوي اسناد
موجود دي چې موږ ته د تجربوي حقیقتي درس
راکوي او هغه دیوه کتاب یا یوه تاریخ په حیث
مطالعه کوو چې عبارت دی د هغو ډېرو ،
حیواناتو ، نباتاتو ، غرو ، روډو او فوسیلو مخه

چې نن ورځ یې په لاس کې لرو هغه واقعي لار چې
موږ د مخکې د موضوع مخه خبروي یوازې د امله ده
چې موږ تاریخونه او کتابونه مطالعه کوو بلکه
په لرې لارې هم دغه ده چې د حقیقتي او طبیعي
اسنادو ته رجوع و کړو او د هغو فوسیلو
او ډېرو حیواناتو د بڼو او خټو خپل معلومات
حاصل کړو

هره ډېره چې د غره په لمن یا یوې لارې کې
واقع وي د طبیعت د کتاب یوه صفحه جوړوي
که یو شخص وغواړي چې یوه ژبه زده کړي
نو مې د هغې ژبې الفبا ضروري ده

په همدغه قرار که سړی
وغواړي چي د طبېعت کتاب
او اسناد مطالعه کړي نو دوی
باید پری او فو سیلو ته د ابتدا
مخه وپیژني ، که یو ټول دوی

او صیقل سوی د پوره په یو
غره یا بل مخای کي ووړو
نو په حیران شو چي هر لکه
صیقل سویده چي هیڅ خو که

یا مخله نلري که هر د پوره
ماته و ذره ذره کړو خو بیا
په هم پوره او ر خداره وی
لیکن نو موږی د پوره هیڅ
تیره مخای المری او که دغه

د پری د پوی بلې د پری سره
مقایسه کړو هیڅ شباهت
په المری نو که موږ په ښه

دقیق صورت سره فکر وکړو
نو به دارا له ثابتۍ چي دغه
د پوره هم پوه قصه او داستان
لري

چي دغه د پری خپل شکل
ماهیت په تحریري صورت
سره موږ ته بیا لوی او ښی
چي دغه د پوره په قدیم کښی

د پوی لوی د پری د جنه مخه
وه لیکن دیوه عامل په سبب
ماته سویده او در اوونکی د
تیر و تیر و غږولو وه وروسته
د بارانو د اوریدو په قرارو

په غرو کي د سیلاب دریا پیدو
له کپه یی خړ ... پیدا کړی
دی دغه کوچنی کوچنی
شملي چي سره و لخوا سوی
او یوه وړو کړ رود د پری

خو لکه تره ده او له که چیده
رو خاوه بیا یوه له به او
وسیع رود ... له به و خاوه
راوستلی ده

دغه د پری په دغه رودخانه
کي داو بو تر جریان لاندی
راعلی او هغه تیری تیری
مخله یی په آیریدو د زمانی

نو پلای شوی په هغه میده
او کوچنی ذرات چي مخی
جلا کیده کیدل هغه او بو
مخنی پوړی په اخور کي
یوه صیقل سوی د پوره په وسه د
راغله او هغه غیری منظمه
د پوره په یوه منظمه د پوره سره
تبدیل سو او بیا د بعضو

عواملو د واسطه د دغی
رود خالی مخه د باندی
را ایستل شویده تر څو چي
زموږ پلاس کښوت

که چي د دغه د پوره موږ
په لای پیدا کړی او دهغی
رو د خاوه مخه نه وی
را ایستل شو ... ممکن دغه
د پوره تر دغه خاوه او رده هم
صیقل شوی او ښه تر دغه

حالت نوره کوچنی سوی وی او
بالا آخره په ریښو په بدله سوی
وی او درود خانی په ساحل کښی
په یی رسوب کړی وی او کوچنیا او
په دخیلو بازو عامل هر څو وی

وی . کله چي یوه کوچنی د پوره
موږ ته د پوره د پیر معلومات
حا صلو ی او درمو له را کوی
که چیري دغه نور کائنات چي

عبارت دی د غرو ، رودو ، درختو
او نورو شیانو مخه دی په خپل
وار او رهم تر څیر لای لاندی وایول
شی خو مره د عمل دوس به را کړی

نو د پوره ته بیان ده معلوم پری
چي د مخکي د مخ کائنات پور لای
د کرښی د زمان د لوړو کي را کړی
او لخوا د پری چي د اوه عامل په

را لخوا سره د شکل مخه بل شکل
احتمال ی او د دغه تحول او تکامل

سره هم دانسان فکر ته د مخنی
له کپه رسدور کوی او په هر

اندازه چي تکامل ازیا تیری په
هغه اندازه سره د پوره عقل ک
زیاتوالی راغی .

او پوره د و شیانو په پیدا
کندو او شغولو سره پراخی
سړی .

[پای]

د احمد ارمیا ژباړه

پوان لې نه کپړي

د سپاس نغمه لې د معبدو
تر نغمې لا زياته نغمې
کفله

د لويې د لاس ونيو او
لې بېچاره دوسره بېکې وکه
يوه ورځ له يوه ورځ که د دوی
د کور له اړخ سره تېرېدی
د خپلې لېکې لاسې او مدحې
بيان به په خپلو غوږونو او وري

د دوی بېلېدی چې پت اخبر شي
په عا اېمانه ډول به دې د اشرې -
المخلوقات او نېک انسان
په ښو لموسره يادوي د دوی
دغه يادونه ستا په باره کې

د خدای د رحمت طلب ندی
نوڅه دې ؟ او همدغه لاسوله
ستا د ابدې او دينوي سعادت
دغوښتلو په دعا پورته شويدي
چې دېل په وينوادی ککړ
شوی او نه لې د ظلم په لاسو

د چارو هم پورته مات کړې دي
او نه فکر وکړه دغه رنگه
خو د حالې اولذت په بل شي
کښې سته

کاشکې ستاستر کې د
يوه غريب او بېچاره پسر
مضطرب او پرېشانه حال
باندي يو غوږ د رحيم او عاطفې
اوسکې توی کړې هغه وخت
به نو د اوايم چې شکر دی د

انسانانو ته په مينځ کې يو احساس او
بشر دوسته څو کک هم پيدا کپړي
دا ستا عاطفه به له يوې خوا زما
پاس په اميد سره تېرېدل ادله بلې
خوا به يې د کلو کولو له گروهه
مخه خلاص کړي

دغه اوسکې چې پر پاچه خوښانو
باندي دي راغولې شي په روښانه
عبارت به دغه جمله د نور په قلم
سره پر ليکلې وي له يو بشر دوسته
انسان بې ؟ آسمان په ورېت ورېت

ژاړې او غټې غټې اوسکې او يوې
زړه لې دېر پېدا غر کې د تکان او
تصادم په واسطه سره له وېرې
ارزيږي مخکې هم د باد له تيزو
چلېدو مخه لائش کوي او د غرو ښانه
سمندر د موجود تلاطمه او تکانو

مخه په لرز کې ده په يقين لې
ومنه چې دا ما تم آسمان او نالش
د مخکې د پوزولو له تر حم او
عاطفې مخه عبارت دی .

آيا پرموې باندي د الا زمه
نده چې د طبيعت د اولاد اوب
له وجهه له دوی سره پدې لار کېښي
منگري او هم ننواشو او د بشر بار
لوېدلی رقت آواره حال باندي

د ژاړو هغه لاس چې د اوسکې
سپل راگرزوي او د مظلومانو پر
زخمي زړو باندي د تر حم او عاطفې
يو اوسکې ږدي په زر هاو اړه تر
همه لاس فضيلت لري چې وينې

نويوي او کشت و خون کوي
هغه لاس چې د غمناکه او
دردمن زړه د علاج کوي بېه دي
تر هغه لاس چې نوله غېږي
زې سواندي او احساس

انسان تر قايده مددس او د
نما بکښي وړدي د اقساوت
له يوازي زما قاصر ذهن بلکې
هر دراک ذهن لې کولای
شي د رحيم او عاطفه په تاسوله

يوه کوچنۍ کلمه په نظر
درځي مگر د لفظ او ذهن په
منځ کې لې د مخکې او آسمان
په غېږ فرق دی .

کوم فيلسوف چې خپل
ورک شوی راز د انسان په
سینه او يا د رحيم لرونکي زړه
کې پيدا کي نو په نتيجه کې
به لې سعادت او آرامي د
جامعې په نصيب شي .

د خلکو د عاطفې او رحيم
مخه به د مظلوميت او مصروبت
نوم دهستې له قاموس مخه
محوه ده او دې او محنت کمېله
به ټوله د ژړا او نندوب کپړه

په بارسي په عوض کېښي به
لې خوشې محبت او اتفاق
کهای وليسي په يقين و پوهيږي
چې پورتنۍ شيونه به داسې
محوه کي لکه د لمر په رڼا
کې چې

ستوری معوه کپړی اویا لی
په راخو د غراغ رڼا پیکه
ایسی .

پاک خدای [ج] انسان د
لو پړی اوسختی له پاره ندی
پیدا کړی بلکه روزی ئې د

کفای په اند ازده سره د مشکی
او آسمان په ما پهن کی ورته

مدرسه کړی ده دا رحمت
چې له دوی غځه سلجې پړی او
پا پیکاره کړی غځه ورته
کوی یو انجني علت ئې نمره

اود قواو ضعف یو پړ بل مسطره
کېدل دی چې یو لړ او لای پړی
ده بل روزی په خپل مکان
پوری منحصره کړی نو غځه

کفران د نعمت ئې زوال د
رحمت راوستی

لدې جهته غځه نومزی
د نسیم او ترتیب دار زاقو

وشلېدی له یوې خوا غځه
انصاف کړه په ها کړه
اوله بلې خوا غځه د بدینې
انجم په زړه کی وکړل شو .

که لېو رحیم او عا طفه په زړه
کی وای خوب د بدعتی او محنت
په له کومی خوا غځه منده
کوله .

فرد خود جامعی یوجز

دی اود متعدد و صفتو له اختلاف
غځه پا غول شویدی نو پدې
اساس سره انسان هغه وخت کامل
بلل کیږي چې د حقیقت ئې وپېژاندی
او په زړه کښی ئې تمای وړ کی یعنی

په ټوله معنی سره د اور له منځه
شوه چې جامع دده د جسم او روح
غځه عبارت ده نو هغه وخت ئې
زړه له اضطراب او یاد مضطربو

زړه و غځه مضطرب اویا له سکونو
آرامی غځه ئې پر ارامه کیدای
شی د منجه مو وویل چې فر د ده
جامعی غځه عبارت دی .

بالفرض که هغه فردی مزی
چې دده اود جامعې په منځ کی
قایم دی قطع کړل شی او په پای
کی به دی له جامعې غځه اویا

جامعه به له ده غځه ادر کوی ولی
چې دا خوب صله خبره ده (چې
ټولنه د ژوند ما په اود ټولو گټو
سرچینه ده مگر المعکس فر دیت

معوه کیده اود ژوند له لاس پر یوئل
دی) دا هېڅ امکان نلری چې د نیکو
کارو په رحم او عاطفه سره دی
ذلت او ایزو ئې توب معوه نشی

د مگر چیرې دی نیکو کاران او نیکو
کاری داسی خلک خومی
په پړ ئید لی دی چې سره
له اړود احسان او نیکو کاری د
قواو کله چې ئې پړ لاری باندي د

په زړه او غریبانو د کړېو
ژبه اندی منطری] تر سترگو
شی په عوض کښی ددې چې
غځه په متاثر شی له پوره غرور
اونعوت غځه د استهزا په
نظرونه کور ی یعنی
ددوی ئې تر چار پا یو لا کښته
اوسپکه په نظر ورغی .

په ټوله پیاوړتیا سره
چې پورتنی ټوله داسی ورته
ایسی لکه ملکی .
دا د پیاخپل سعادته

عاجزا نو په نشوونو او غورولو
کښی گټی فقط ددوی مرام
په ژوند کښی دادی چې موږ
دی آموده یو پاره وودی ئې لی

او خرمودی باروی نور دی
نو په هېڅ نه پوهیږو (که دوی
تبا کپړی هم ئې زموږ په غځه
که ښه کپړی هم ئې زموږ
په غځه د خدای (ج) په نسیم
قانع نه وی

دریمه ټوله د دلیاذا کرین
دی چې فقط مرام ئې دادی
چې ایسی گټه او د موږ ک
په شهر ئې ذخیره کوه مه

د مسکن په مسکنی مکان
حېروه د جامعې په خرابی
سلام اورا ده در شه ئې په مقصد
وی .

[نور پوا]

شاغلي عبدالشکور [رشاد]

پوهنوال استان «رشاد»

شاغلي پوهنوال رشاد د کندهار پوځي لیکوال او مېتري شاعر دی چې په نظم او نثر دواړو کې اېښکار او پېچوالي لري آثار یې دهیواد په اکثر مجلو کې خپاره شوي او د یونکو د زیاتې استمدادی مورد غرزې دې لکه څه چې ددې سیمې د سترو لیکوالو پېژندګلوی او معرفي ددې مجلې لومړنۍ وظيفه ده نو ځکه موږ لومړۍ سوانح چې د ښاغلي پوهنوال په قلم لیکل شوي ده سره له عکسه خپره کړه.

کې د پښتو ژبې سوچه او لرغونې لغتونه او اصطلاحات را وړي چې لدې لامله کله کله په خپله هم مجبورېږي چې د داسې لغاتو او اصطلاحاتو شرح د خپلو لیکنو په پای [فېنل نوټ] کې ولیکي خو بیا یې

هم له اډمارو دیواغیزو ټکي پټ درد پټه او غر کې لکي په تېره بیا د انساني مېنې تاثیرات پکښې زیات لیدل شوي.

ښاغلي رشاد که څه هم په پلویا په کورنۍ کې پیدا شوی دی خو

اوس نه یوازې پلویا ته دی بلکه د ځینو پلویانو پر خلاف د پیوزلو سره د همدې احساسات هم

لري او د شعر په ژبه یې د غریبانو پر حال او اړخه یې هم دی چې دده ددې غریب پر وړاندې احساساتو د

پوهنوال عبدالشکور [رشاد] د عبدالغفور خان زوی د حاجي محمد اياز خان لمسی د محمد جان خان کورنۍ د ایکم محمد خان کورنۍ او د لکي صاحبجان کورنۍ په حلقه باندې پښتو او دري ژبې پوځي لیکوال او باز کڅیاله متین شاعر دی په «۱۳۱۰ هـ ش کال» د کندهار د ښار د پاپړ وډ کورنۍ په پوهنپلایه کورنۍ کې زېږېدلی دی په ۱۳۱۳ هـ کال کې چې رسمي تحصیلات بشپړ کړه نو بیا یې خصوصي تحصیلاتونه په خصوصي توګه سره دوام پسي ورکړ.

پوهنوال رشاد پیاوړه افکار لري او د پښتو ژبې په ادب کې یې ژورې کتنې او عالمانه څېړنې کړي دي د پښتو او پښتو د تاریخ په روڼولو کې یې ښه زیار ایستلی دی پر سیره پر وړاندې یې چې پدې لاره کې یې دهیواد په اډمارو او ادبي مجلو کې لیکلې دي ځینې ګټور تدریسي، ادبي او تاریخي مستقل آثار یې هم په پښتو، تالیف او یا ترجمه کړي دي چې د انټول دده د علمي څېړنې ذوق په تېره بیا د پښتو ژبې د ادب او پښتو د تاریخ سره دده توده مېنه ښیوي.

لکه څنګه چې د پوهنوال رشاد د خبرو لهجه د پوره سمجېده او متینتې ده هم هغه شان یې په لیکلو او شعر وړو کې سمجېده کې او متانت پټ دی که څه هم دی زیار ناسی چې په حیل او نظم

نمونی د پاره به یواری دده هغه یو شعر کافی وی چی د [غریب ز کندن] تر عنوان لاندی لې
 غورلس کاله پخوا ویلی دی او په ۱۳۳۶ هـ ش کال د کندهار د [طلوع افغان] په ورځپاڼه
 او بیا په ۱۳۳۵ هـ ش کال د کابل په مجله کی خپور شوی دی او اوس لې داته له کابل مجلې څخه
 راغللوه هغه شعر دادی څـ

غریب ز کندن

لې لې لې حال وېنی چی د زړه په وېشو پایم
 آرزو شوه د ژوند ختمه لږه نا نا لږه په زړه ایم
 د جهان د قامردی دی په ارمان ورځنی لوړدم
 خو که مې غوږ پر کړو و نه پوهیږم دا څه به لږه پوهم
 دغه ستا په دې لکه جهان کی چی وډلې ښکلی دی
 د مېمار د لاس تیا کی د مزدور تودې خولې دی
 دا څلونه چی په بې کتنی بهار و نه تری ساتېږی
 د باغوان د زړه په وینو آبیاری مومی غوږیوی
 مگر ورک د بولید ولې په قسمت د باغوان نشته
 د مزدور غریب تیا بوی ستا پر مخکې آسمان نشته
 لېد لې مې په زړه کتنی یو طوفان دارمانو دی
 یو طری دخوا لې مرگ کی بل حسرت ددې بهو و دی

له مې ښوری شته پر مخکې له مې ستوری پر آسمان شته
 یو بد بخت مې ژوند غریب مې مې قدر پر انسان شته ؟
 پر بستر د شکو پروت ایم جامه نلرم په تان کتنی
 نیمه ساده بریلې ستا د درمت ژوند په سامان کتنی
 د وډی ولنگېدل سوری شول په ژوند ولې هېر ووست شوم
 پوست بیا وچا وډی له غوږه له پارا نه څخه وروست شوم
 سترگی تنی شوی له اوښکو کولامی و چی شوی له لوږی
 پوستوی مې په ژوندون کتنی مچان ماشی مېوی شپږی
 اړ ویدل مې په وږ کینه چی درد و نو له دواشته
 د بشر په کتلو والی کتنی درتکولو احباب شته

زما بد بخت په نصیب نشول نه دوا څه له طمېب غوږه
 خسمالی ته مې رانه غلغل غم سر لره قریب غوږه

هر څوک کرکه راځه کالدي کړل شوی په غربت يم
کښکي له وای پوسداشوی دبشر دکور حمت يم
الهې! زه هم انسان يم؟ چرې چې دې څوک کور ته
بخ په مرکه هوډه راضي کېدې چې دې څوک خپل کور ته
وینې پاته نه چېرېا نه ساه مړه شوه په بدن کې
ژبه وچه سترګې مېنې پر تللې دز کښدن کې
چانه وژاړم الهې! څوک مې غوږ نيسي زه پورې نه
سپېدی چاودې ماينه ولاړه چې حمام تود کړي ای ای ته
هلالی زویک مې رپرېدېده زه! پاڅید روان شو
دغریب دژوند مېوه ده چې دخان دکور گوروان شو
آه د خوږو زړو درماڼه! طاقت ور کې هڅوله
چې دغره کانی لې کوری په حسرت وسختو زړه ته
که هر آه مې زلزله دهستا دعرش په بنیادو کې
مکسر آه لایر لې لسته دېوایو خلکو زړو کې
آه لې مه بولي بېدودو! د مات شوی زړو ناله ده
له حسرت په کده داستان دی دغمو او افسانه ده
ارمانو له دی چې غونډې زما په هر ماوس کاته کې
په صورت د اوښکو راغلي دزړه وینې په لوبه کې

الهې! وناته زړم په داتن ننهایي کې
وداع اخلمه له ژوند دمحبت په هر څېر کې کې

اوس مې هر که پر مرکه ددې چا شمار کړم په سړو کې
چې ترخوله مې ساه و خپړي اختر کوره په ترېر وکي
دایې ننگه قام تپاه کړي چې دورو په مرکه بنادي کا
کولېه پیايي په میراث کې مراد دېل په نا مرادی کا
درېه درېه کړي خدايه! دېنوم په څوک غمخوړشي
پلار لې لاور مخني واخیست، مور لې حال د میراث خوړشي
څوک لې اوښکې کاوې چې هر که لې نيسي په زړه پوري
څوک لې لاس کاوې چې پوري څوک لې خواته به رحم کوري

دېوزلو وزله ته نسي دایتم سپارم ونانه
دېوزلو امید نشته ستاېی دره پلي خواته

الهي اداوروستي ساهده زده دروځه رښکي رښکي
 غوکي سر ته لاست ته دي چي به مرگه مي نوځ کړي اوښکي
 دغه نازمي خدا په يوسه ، لږ څه سوز ورکړه وزړو ته
 دا وصيت د نامراد زړه دي په عشرت مستو کسور و ته
 د دولت په جام مدهوښو او په آرام سره دلشادو !
 ديو زلسو حال غوږ پاي خبرا خسي د نامرادو
 شکرانه دبصارت ده چي د اننده تر لاسو ليسي
 دمخيا شکرانه داده چي غوږ پاي په ماڼه سي
 اسپوښلي زړو لوني چي په ناز سره روزي ته
 لږ په زړه کړه ديتو موخوري لکرا لبي ايلسي پښي ته
 به چر چوکښي در پيا د کړه د پوزلو زکندنه
 چي نه ژوند به کړه موږ کا ، اي به مرگ ومو د کمښه
 پوه ورځ که زما غنچه وي بيا ولاړه ستا آستان ته
 له ساډو غچه کپيري اوښو سپري ستاد ښادان ته

ايڅ نه لوږي او ناو کپري غوکي ته پر پردي پور چل ته
 ډيري مه تر ټه مفروړه ، لږي غوږ نهسه کور بل ته
 چي به آه د پښم سوځسي د پېدر دو کسور وکلي
 په سيلاب دنودو اوښو وغړوي د کسانو غلي

ښاغلي پوهنوال رشاد له ۱۳۱۴ هجري شمسي کال را پدې خوا درسمي مامورينو لو مختلفي
 دورې تيري کړي دي تر ۱۳۲۱ هـ ش کال پوري ښوونکي و په ۱۳۲۵ هـ ش کال د ښاروالۍ د
 ټولنې رئيس او په ۱۳۲۹ هـ کال د کندهار د ښاروالۍ مرستيال شو له ۱۳۲۷ هـ کال څخه تر ۱۳۳۳
 هـ کال پوري په هند کې و په ۱۳۳۴ کال کې د کندهار د مرستون مرستيال په ۱۳۳۵ هـ کال
 د پښتو ټولنې مسکي عړي او په ۱۳۳۶ هـ کال د پښتو ټولنې درياست مسکي مرستيال شو په
 ۱۳۴۰ کال کې روسيې ته ولاړي او د ايتننگر او په پوهنتون کې د پښتو استاد مقرر شو او س په
 کابل کې د ادبياتو په فاکولته کې استاد دی

ښاغلي رشاد په دري ، انگليسي او اردو په پوهنيزي له زور وړسي ، هندي او عربي ژبو څخه هم
 پوره استفاده کولای شي په پښتو ژبه حوبه مهم آثار لري چي ځيني يې چاپ شوي ځينې تر
 چاپ لاندې او ځيني لاهم داسي دي چا به پاته نه دي دده مهم آثار دادي :-

[۱] لودي پښتانه :- د کتاب په ۴۳ مخونو کې په ۱۳۳۹ کال د پښتو ټولنې لخوا چاپ شوی دی
 [۲] د ټولنيزو دري نکلونه :- د کتاب تر ۱۰۰ مخو ۱۳۳۹ هـ کال د پوهنتون د ادبياتو لخوا چاپ شو پدې
 [۳] د زړه و پښي :- منظوم اثر دی خو چاپ شوی نه دی .

[۴] د پوهنتون پوځ :-

[۵] لاله :-

ویران

تحویلدار

که خود جنسی وی که نغدی وی تحویلدار
مدام مدله او شکید نی وی خوار
تحویلداران بیاهم دولوله لری
نخنی بیاسته چی موږوله لری
هغه په دی حساب کی نه راویم
زه ها شکید نی تحویلدار یادوم
نر چیراسی نی بالالهده رتبه
دی بو بایکل لری هغه وی بیاده
په دایرو کی سر گردانه گریزی
چاغوبشی نه وی دی دخاله گریزی
بایکل نی باروی لکه خر ورسره
بسته بسته لکه بستر ورسره
دیرش باغلوینت وی کتا بچی ورسره
مدام نی غم ددو پارچی ورسره
هرغه چی سی دده پرنوم حواله
دی پکسوی اول داخپله بیاله
چی بار نی دروندی لوچیران پاته وی
حالی لاسوله پر میدان پالنه وی
نل گونه گریزی په سراپو کی پت وی
یا همیشه په هدیرو کی پت وی
داخویدی چی دخل وخرج نه وی سم
په هر قلم کی له خویشی رقم
په خوانی ورسی په زهتیا نخنی نخنی
بعضی په دغه وظیفه کی ویری
نه دی سی څوک دتحویلدار صاحب زوی
اوله دی سی دده په کور کی څوک لوی
څو چی دنیاوی درپو باقی وی
دکاغذو او دمیزو باقی وی

خوب او حقيقت

ما ته ليدلای نه لري! محتاجوب مې ليدلای دی! که ما پوښتنه کوي خوب هم حقيقت لري معلومه نده ودي شي چي زه غه علم هم ولرم معلومه نده لیکن زما د جستجو انتها نشته زما په ژوند کښي ستا لقون ابدی دی

زه پدې ژوندانه کې د کوم بل ژوندون خوب وينم داسا په سترگو کې هغه ازلي جنت دی چي زه ئې وينم او خيال يې کوم د دغه جنت په کلانو کې سپوږمې خپله لاره ورکوي هر که چي زه د ژوندانه ددې ساحل نه تانه واري و هم ته له هغه غاړې جواب را کوي .

زه وایم دانش ستا د پښو رارسيدل وچي د ژوندانه ددې سراب دماز په تارولو کې د ژوندون راتگين شرانگهار پودا کيږي .
شايد دامحض ستا خوب دی زما خپله عقیده دغه ده |

زه پوښتنه کوم چي دخوب نه هم بل کوم لوی حقيقت شته که چي زما د درد په کور کې اوسي .

ما ته نژدی او زښت نژدی هم داته ئې !
ليکن هو ستا داملگر تيا زما د پښو د زانگير ملگر تيا نده خوب دانسان د بوقلم آزادی صورت دی .

دستور دسره ، کلاو سره او قاهره زما وصال په خوب کې وی .
ای په غېر او اجنبي صورت کې محان بنودونکيه ؟
ناپېژنم او که نه |

داسا نو باده چي زما په ژوندانه کې کله دخوش نصیبي صورت غوره کوي او کله ستا دلجوو مصلحتش وخت آيرول وی ستا په تصور کې زه د انجول په دریاو کې سفر کوم

ناپه خپل زړه کې په نوونو وصورونو کښي مصور کوم کورم دی !
هو زما د پاره خود اهر غه دی

ځکه چي پوښي په زړه کې ميسدل حقيقت دی او په کوم شي فېضه کول هيڅ ندي .

نه و تاهم کله به خپل محان کښي کتلای دی چي حقيقت غه شي دی د حقيقت که نه چا به ورکوي او په لاس کښي ئې در نه ښودای سي

هو دا کيدای شي چي د کوم مصيبت په وخت غه وخت چي د درد او غم دا ور لمبي جنگي شي نو د هغه لمبو په نيزه رڼا کې که دا غا په هغه وپېژني دا کيدای سي .
کله چي د درد او غم هغلي پورته شي او ستا د نفس شونډی او رواحتی رڼا پيدا کی نو بيا هم ممکنه ده چي نه هغه وپېژني .

ستا په ژوندانه کې دا ئې -
اعتنائې لږ دي کبله ده چي ابدی ژوندلا ستا په نصيب شوی ندي نو ځکه د غلور و دا وخوا ووله غسو لوانکي خبره درباندي او پښي ده .
ستا [خپل محان] په باطل لباس کې مخ پات کړی بوخت دی .

زه وایم هغه چي کله کله پلاس راغی او هغه هم د خوب په عالم کې .
زه پوهېږم حقيقت هم دغه دی .

هغه پدې فاني عالم کې تل دی او تل ويښ دی او د ابدی ژوند حقيقت په همدی کې دی وخت دی نور شي د پخواني لوبی په کولو و وخت تیر شي .

[نور په ۳۰ مخ کې]

د پښتو ظاهره هاله په قلم

پښتو ظاهره هاله [هاله]

ګولای، نو ښه پوره وې چې
دستی او ګرو بونه جوړه

د موزیک د پیدایښت تاریخچه د بربریت دورې

څخه تر اوسه پورې

موزیک د یوناني کلمې [میوز] یا میوزا څخه منځ ته راغلی دی
له یو معنی یې د خدا یو تمثیل دی د هنري آلاو د آواز په واسطه
د موزیک د پیدایښت په برخه کې تر اوسه مورخین واحدی
نظر نه لري او دا موضوع تر اوسه تر تحقیق لاندې ده.
مورخین وایی چې موزیک پیدایښت د انسانانو د بربریت
د دورې څخه رچپه اخلی بدي مسمی چې د موزیک لومړنی دښمن
هغه وخت څخه منځ ته راغی چې هغه عبارت د هغو ناروغانو
آواز څخه چې انسانانو د ښکار په وخت کې دخولې څخه را ایښل
په هغه زمانو کې انسانانو یوازې د وحشي حیوانانو ښکار نشوای

«۱۶ مخ»

«۱۶ مخ»

په هنر او اسناد رښاد

- [۶] رونی او ښکې: د مطوم اتردي خو چاپ
شوی نه دی
- [۷] دیوولسمی او دولسمی ټولګی لپاره
د پښتو قرأت چې د معارفو د ندریساتو دریاست
له خوا چاپ شوی دی.
- [۸] د احمد شاه بابا د شهنامی تحشیه او
تألیق چې تر چاپ لاندې دی.
- [۹] د پښتو د قصه خوانی د جونپری پښتو
د راپورت ترجمه چې تر چاپ لاندې دی
- [۱۰] مکتبه قاموس چې له ۶ ټولګی څخه
تر ۱۳ ولګی پورې ښوونکیو د پښتو کتابود
پښتو ښوونیزو وړاندوختو تشریح کې دی ده.
- [اوسنی لیکوال]

مخرب او حقیقت

دا چې ناولوی او عاقل دی ساتي دده
څخه مخ وایي د دنگ او راتګ د ایاری په ګردنه
ده د پښو، بلو او په شمار د ولو وخت مه ضایع
کوه او د حوشی تیرېدونکو ورځو ځمکې څخه
په ځمکې
اوس زه ناته څه ووايم چې څه به شي بس
دا خوب دی چې بدي فانی کور کې غیر فانی
دی او هر څه به دیو فانی وګړی
داندې ژوند حقیقت په خوب کې دی د حیل
ژوندانه څخه چې د کوم خوب په تمه پور کې آس
پوخت نه، هغه د لامتناهی ژوند لپاره ده.
دا بدي ژوند حقیقت په خوب کې دی.
د دطه ټاکنه

څه کړي او په کچه سره د لوړو
آوازو په مرسته خپل ښکارگي
کړي بله طریقه داده چې
المانان د لوی د لاس ښکار
لپاره راوتل او کله چې به
یې شي لاس ته رانه غي نو

ما یوسه کیدل په دغه نسبت
دهغه وخت په عقیده ښکار
ربانواع ته یې آوازونه
ویل او د دعاوی یې کولې
اما دا طریقه یو څه

حقیقت نه لودی ده چې د
ما قبل الناریخ دورې
المانان به چې د خپلو خړو
مخه کوم حیوان ولیدی د
نورو د خبرتیا د پاره به یې
د وحشي حیوانانو ښکرونه

یادولایو غاښونه یاداسې
نور شیان سره ټکول او د دغو
شیانو د آوازو په نسبت یوه
ډله سره یوځای کیدل او
خپل خواږه یې لاس ته
راوستل.

مطلب دادی چې د غږولو
طریقه لږ پیدا کړه کوم وخت
چې د غږولو او آوازو ځکه یې
ولیده نو هغه لږ وکړه چې
د دغه کار د پاره فکر و نه
وکړي او نوی شیان پیدا کړي
وايي چې د غشي غږونه او
آوازونه کرار کرار د پېر بدل

او نوی نوی آلي پیدا کیدی غو
چې پېړۍ په پېړۍ دانسانانو د
استعمال له کبله دالاتو غږول
تکامل وموند او میلودی ټاټوبی
منځ ته راغلی

لکه غږ ښه چې معلومه ده
المانانو د پېر پات په دورو کې
د طبیعت هر ه قوه لکه سپوږمۍ،
لمر، باد، ناران، نالیده او داسې
نورې دهغه وخت د عقیدې سره
سم دیولو پیل و رپانواعو په

طر کښې او دهغه عبادت آپ کاوه
او د عبادت د پاره به آپ مخصوصې
نڅاوی او دعاوی کولې او د دعاو
مراسم د مذهبي سرودو په شکل و
چې د زمانې په تېرېدو سره لږ ښه
شکل څانګه غوره کړ.

د نورو حیواناتو په اساس به
بحوانی یونان کې دهغه عصر په
عقیده او باب انواع د پړوه او
موزیک هم یو دوی هڅه و چې
هغه یې د معنوي دستورې نور او
د علم او هنر ساتونکي بانه.

د بشریت د تکامل سره سم داسې
آلي پیدا شوي چې د هغو هڅه یې
د مذهبي اخترو خوښی او د
خواشینۍ په وختو کې استفادې
کولې او د زمانې د تېرېدو سره
سم دغو آلو هم تکاملې دورې
تېرې کړې په پای کې د ادی ټی په
پیلو پیلو شکلو نو د انسانانو په

لاسو کې دی

نن موزیک دالان د دغه
آلاتو او آوازو د طبیعت
هغه ښکلا او رمزونو
پیاوړی چې هېڅ ژبه یې دویلو
قدرت نلري.

دا ټوله هغه نظریې وی
چې د موزیک د پیداېت د
تاریخچې په باب په لنډه ول
ناسونه وپړاندې شوي.

[شلیاېن] د شوروی اتحاد
د اوپرا یونامتو سندرو غاړې
چې جهاې شهرت لري د
موزیک په باب داسې وایي
ناتې کولای شي چې هر ه
کلیمه یا هر خبره چې زده
موو غواړي ولیکي

مگر د هوا د غږ د پان د غ
لسې کولای چې په فلم سره
راوپي یو آزی د موزیک ژبه
ده چې دویلو قدرت لږ لري
او اېس.

موزیک د بشریت د عالم
د پاره د پېر شالندازه خدمتونه
کړي دي چې دهغه د جملې
هڅه یو هڅه ده د لڼه راندلو و
په دوهمه جهاې جنگه کې
دهغه وخت چې شوروی اتحاد
او المان د سایبریا په سیمه
کې جنگ کاوه

د پېر پان او لوی په نسبت
هو چا ژوند ته اړوند نه ورنلود

[بانه ۲۲ مخ کې]

غلام دستگیر «سپملو ال»

د کندهار يو ټگر هنرمند

ښاغلی عبدالرحمن حمیدي

د معروفو سندرغاړو او مشهورو موسیقي پوهانو په وجود او افتخار کولو او که چیرې موږ د هغوی په یوه تشوېق باندې موقوف کیږو نو دا به موږ دخپل ملي هنر په ژوندۍ ساتلو کې ستر خدمت کړی وی.

نو لدې کبله غواړم چې د هنرمندو څیرو د معروفۍ په لړ کې ښاغلی عبدالرحمن [حمیدي]

چې ددې محیط یو محبوب سندرغاړی دی وگورئ نو ستونګونه معرفي کړم او هیله اړم چې لدې وسیله د یو موږي د پېژندلو

په برخه کې دده د هغو علاقمندانو چې ددې ځوان هنرمند آواز لري او رڼا لري دی آرزوی سر ته ورسیږي.

ښاغلی عبدالرحمن حمیدي چې د موږي غلام ښی زوی او په یوه متصوفو متدین فاضل

کې په ۱۳۴۹ کال د کندهار په ښار کې زېږېدلی دی خپل دیني تحصیلات یې دخپل پلار په توجه د کندهار په محمدیه مدرسه کې

هنر او موسیقي په لړۍ کې د بشردپاره د داسې خدمت مصدر گر څېرې دی چې د پرمختللي انسانانو د معتمد روحيات مطیع کړي او انساني مغز یې د ناراحتۍ افکارو د تسلط څخه خلاص کړې پندې

چې داله یوازې هغه ام تر کچه کړې پندې بلکې هغوی ته یې دروې تلمیزي ته لارې یو معنوي قوت ور بخښلی دی د وینو او پر محتالو

ملولو یو بارز خصوصیت دادی چې دخپلو ملي هنرونو مندانو د تشوېق د پاره هر ډول نښه پلټنه آماده کوي او هر ډول ممکن وسایل د

هغوی په اختیار کې اېږدي چې د دوی ملي هنر لکه څنگه چې ښايي په هغه رنگ او جوند تمثيل او ترویج شي.

موږ په گران هیواد افغانستان کې موسیقي او هنر هم پوه نا ریځي او ځلانده ساه لري او اوس هم موږ په خپل هیواد کې

وسرته رسولی او وروسته تر هغه یې د احمد شاه بابا په لاسه کې د ښوونکي او افتخار کړنې دی خو د درو او مو کا او په دې رات کې یې د [۱۳] ټولنې څخه د امت حاصل او په

۱۳۴۹ کال کې وروسته تر دې ته معرفي شوی او فعاله د ښاغلي یو هنرمند او هنرمند ټولنې دده د وروستي په رشته کې په تحصیل او هنر دی.

دی ځوان هنرمند تر اوسه پورې ازاد او خندي کړی.

ښاغلی حمیدي چې [A] کاله وړاندې یې خپل هنري استعداد د دلو مېرني ځل لپاره

[۱۰۶ مخ پاڼه]

د موزیک د پیدایښت ..
خو په هغه وخت کې چې
هم موزیک دستمالو او
ناروغو خلکو خدمت ته
رسېدی او هغو ته به یې روحی
غذا او مصنوعي قدرت ورکاوه.
او د ملاتړ او وطن دوستی حس
یې ورزولې کاوه نو ټوله
سختی یې هېرې کړې.
دغه موزیک چې د
فرانسی نوي انقلاب ته یې
معنوی قدرت پارځېد او
خلک یې د اکاري او اېثار
ته راپل.

هوښیار د خپلو افرادو
د روحی انوې د پاره د
موزیک څخه کار اخیستی
موزیک ان ورځ هغه لوی
او عظیم قدرت دی چې د
السانا نوسېدلی احساسات
په هیجان راوړي او د هغه په
روڼا کې انسان لوړ کارونه
کوي

لنډه دا چې موزیک د
خوښحالی او غم په وخت کې
د انسان رښتیا نې ملګری دی
د موزیک په جذباتو کې انسان
د طبیعت معنوی خوندونه

پیدا کوي پدغه ښکلی جذباتو کې د انسان روح لوړ پرواز کوي او د طبیعت ښکلا یې ښه تر اړینې
د انسان د روح د غږ لپاره د موزیک په دامن کې اغیزه ناکه دی د موزیک دعا لېم بیان فلم نسي کولای.
مګر دا یوه خوږه جمله د ګردو ویناؤ اکثراً کوي چې موزیک د روح غذا ده او نسي

د احمد شاه بابا د لمسی اړستایېچ ونېود د همدې نېټې راهیسې د خپلو
اورېدونکو په وړاندې زیات محبوب مګر ځېدلی دی دا دده هغه
مفراط ذوق دی چې ان ورځ په خپل محیط کې زیات علاقمندان لري
او اوس په کندهار کې هنري ماحول کې د ممتاز و سندرغاړو په زړه
پورې سندرغاړو په کتار کې راځي.

دی چې کله کله په پښتو او دري ژبو خوږې سمدري وایي یا د
هیواد د خپلو اکې دورځي په مراسمو کې د پوهنې د لوی مدیریت
په کمپ کې د خپل حواړه آواز او مستعدي حنجرې او ماهر و ټوټو
په وسیله د حوښی لفظي په خپل هر مندانه خبر تجملې لوی داسې
ښکاري ټوکا کې د هر اورېدونکي او هنر خوښونکي په زړه درحم
پټې دي.

نو موږ یې په کندهار، کابل او هرات کې یو زیات شمیر علاقمندان
لري پر ستره پردې چې او موږ یې د مستعد سندرغاړې دی د موسیقۍ
په آلاتو کې هم خاص مهارت لري او دده دادعا له مخې په هار مونا په
هکو دریون ټپله او ټنډور کې هم اشپز لاس لري او دده همدغه
مهرمند هنري استعداد دده ممتاز محبوبیت او هر اورېدونکي ته
د تاوده استیصال موجب ګرځېدلی دی.

پیاوړې هنر مند ساغلی حمیدي ویاړی چې په ډېرو هنري
محاملو نو او کنسرټونو کې پر څه اخیستی ده دی د مر حوم غلام دستگیر
شیدا او بیاعلی هم آهنگک اړ لاس لاندې رورل شوی او اوس هم
د هم آهنگک د سپک پېر و دی.

که څه هم ښاغلی حمیدي ویاړي منصوفي کورنۍ ته منسوب دی
بیا هم د هغه ذوق له مخې چې د موسیقۍ سره یې لري په خپله هنري
ساحه کې د زیاتو مشکلاتو احساس نه کوي دی وایي چې زه هنر د
هنر لپاره غواړم نه د پیسو لپاره

خو دی عذیده لري چې دا یوه هنر مند ته د ضرورت له مخې بد کار
نه دی چې د یوې ټاکنې حق الزحمې په مذاابل کې استعجاب منسي مګر
والې چې زما سره لراوسه پوری داسې احساس موجود دی.
زما منظور د خپل ملي هنر د ژوندی ساتلو لپاره خدمت دی چې
لږې امله دده ذوق او ټوان استعداد د موسیقۍ په هر کې دستاېني
وړ دی.

پیدا کوي پدغه ښکلی جذباتو کې د انسان روح لوړ پرواز کوي او د طبیعت ښکلا یې ښه تر اړینې
د انسان د روح د غږ لپاره د موزیک په دامن کې اغیزه ناکه دی د موزیک دعا لېم بیان فلم نسي کولای.
مګر دا یوه خوږه جمله د ګردو ویناؤ اکثراً کوي چې موزیک د روح غذا ده او نسي

په کندهار کې د کشف شوو مرتبې لو هغه عکسونه
چې یوه لږه سپینوزو او بل لږه خاورینه ده

یوناني لښکر او سر دارانو کې دلته هم روځ
و غوڅې ددې متکو په لښکرې مشرانو او خلکو
کې هم معمول شولې وروسته تر اوسه پورې
هم د المپیک جشن په لړۍ کې ژوندی پاتې دي
او په غربي مها لکو کې هم پاته کېږي .
پدې جشنو کې که په قدیم وخت کې او که
په اوس وخت کې د سپورت او بو ټیري مسابقتي
او نمایشات اجرا کېدل او اجرا کېږي - لکه اوس
چې هم سټه اولومې درجه خلکو ته کېونه و
انعامونه ورکول کېږي پخوا هم سداسي د
حکومت له خوا یو حال کې هم ورکول کېدی
[دغه په مرتبې او پورې چې غږېږي] کله چې په
دغه همیل وړونکي او ټولنګي مې شو لودده
سره په قبر کې هم ایښول کېده .
نو همدغه مرتبې چې په کندهار کېښي

د کندهار د کشف سور او غونډو آثار وخت

په ۱۳۱۳ ش کال د احمد شاهي کندهار
په یوه برخه کې د مرمرې یری دوه خومه
د متکي حجر او کنل سوه چې په هغو کې
دوی مرتبې چې یوه د سپینوزو او یوه
خاورینه وه و موندل سوې ددې مرتبې
په غاړو یو یوناني طلايې همېل هم و چې
د سروزرو کلان او پانې لې درلودل او د
یونان د نفوس زرګري صنعت په اسلوب
جوړ سوې وه [د مرتبې اوس هم د کندهار
په موزیم کې سته] هغه وخت د ادیبونو زړو
په مرتبې کې یو څه بوس هلو کې او په
خاورینه مرتبې کې څه قدر اړی موجودی
وي .

دایو کشف چې وروسته هر څوک پدې مطلب
نیو هېږي چې د مرتبې پداسې حال کې چې
یوه د سپینوزو او بله خاورینه ده دا چې د
سروزرو هم پلونه په غږول شوي دي پدې کې
مطلب څه دی ؟

نو ځکه چې موضوع تاریخی ده او پوره
لرغونې ده هغه څوک چې د قدیم تاریخ سره
آشنا لري هغه به په پوهېږي و دیم یونانيانو
د [المپیا] د فتح وروسته هر کال جشن جوړاوه
په هغه کې لې خوښي و خوشحالي او سپورتونه
کول دا جشن چې د المپیک په جشن یاد شو د قدیم
یونان څخه په میراث پاته شو کله چې مقدوني
سکندر درقي متکو ته راغی نو دا جشن دده په

صبر گور داندروغ

که چې د چوپټیا او سکوت په
فضا کې د مینې او محبت نښې
زمره پورته شي نو د در دمنو
زېږد او نښتار او د وصال خوشحالۍ
هم ځای ونیسي مگر سر نوشت د
ځوانۍ او وصال آرزوګانې په
تورو خاورو ولېږي .
په وړې کتوب کې امیدونه چې
د تګ لار و موندل شي او محلمیتوب
هغه مقام دی چې سړۍ - هادت او
خوشحالۍ پکښې مومي . او زوړ
توب هغه کړۍ ده چې د نښتې
و د نښتې څخه خلاصیږي او د پیری په
تیاره کې سرگردان روح و د اوسني
تريخوالی نه پناه وروړي .
برالي ورو ورو د د پیری لخوا
د تاپوت د ماتو د پوځي غوږو
نه راني مگر کړۍ په کړۍ په
پرتله راڅخه لېږي کومه .
زه پوه شوم چې دا هغه تاپوت دی چې
د ځوانۍ بې انتها آرزوګانې
د سرگردان روح سره په
غېږ وروړي

د شاعر روح چې د محبت اونا کامیو څخه جوړې دی نو
آهاله بوداسي موجود څخه بوله فریاد او سرگردانيو نور څه
انتظار باید ولرل شي ؟
زه ، هوزر نه پوهېږم بوداسي روح به په خپل غوږ په کانا تو
او هستي لوبې کوي بیا هم غرنګه د مینې او محبت په مقابل کې به
په پره آسانۍ سرکوزه وي !!
[د مې ویندېا کته]

په ۱۳۱۳ کال له خاورو او کښل
شوي دغه ځای هر ورو ورو پوه
پریایي اونا مې لوبغاړي
د قبر ځای دی چې د لرغونای
افغانستان د المپیک په جشن

کې کې د احمیلونه په جایزه
کې کټلې دي چې بیا دده له
مرګه وروسته ورسره ښخ
شویدی دا چې د یوه سړي په قبر
کې د المپیک دوه طلاي

همیلونه ورسره وه کمان
کړي چې په دوو جشنو کې به
داو مې درې څنگو په ټل کې
راغلي او د مسابقې د کټلو
داده همیلونه به لې وړي وي

دا چې د مسابقې وړونکي
شخص به یوناني و که افغان
قطعي حکم نسي کېدای خو
د سکندر وروسته دده د اخلاصو

په زمانه کې داته یونانی
آمدن او کلتور و صنعت
په دې کړي و او د افغانسان
بومي شجاع خلک د دولت

په عسکري ټل کې درېدلای
د شواي علاوه پر دې د افغانستان
دا ځای صنایع د یوناني
صنایعوسره بلکل ګټه شوی
وه مثلاً د افغانستان د هغه
وخت زرګري صنعت د یوناني
زرګري سره په پرتله شپاهت

لري ځکه نو دا خبره سړي
قطعي نسي کولای چې
دغه د قبر مې به یوناني وي

که افغان کومه نښانې چې
دغه مې یا په بل عبارت د
طلاي همیلو وړونکي څه
قدر افغانستان ته ورنژدي
کوي هغه داده :

په قدیم یونان کې د مې و

سوخل چنداني رواج نه
درلود بیا لیکس د هغه وخت
په افغانستان کې د یو داني

د مذهب د ډېر رواج او
پراختیا په وجه عموماً داته
مې سوخل کیدل چې دا یو

ورځنی کار مگر زېږدای و .
پدې وجه سړي پر دې خوا
زور او چولای سي چې ووالی

پداهر ټپالو کې اېږي و هېوک
په دیوه افغان مې وي او
د همیلو څښتن به هم دی
وي .

[د هاروني ژباړه]

محترمين و ايژني :

پښتو کونکي حسام

اموريس د تلگراف پلار

••• ••• •••

موريس يودلو يو سهر...
مخه دی چې وده ته د تلگراف
پلار وایي، دی چې د دغی
لوی اختراع له کبله ئی د
تاریخ په سیراولاره کې
د اوجو وړ آثار او نفوذ
پاړېږي.

د موريس د کارونو زیات
برخه د نولسمې پېړۍ په
لومړۍ لېوالتی کې پای ته
رسېد او په همدغه پېړۍ
کې ئی چې لویښته لری
د صنعتی انقلاب د چټکو
تغولاتو آر اغیزی لاندی
راغله مخکې چې د بخار ماشین
موټر لری وایي کښی او د
اوسپنې لاری اختراع شوی
موريس په لومړی سر کې
پوهنر مېندو چې نقاشی یی
زیاته توجه جلبوله، هو دا
موضوع او کار دده په ۳۰
دومری له تمامېدی او حتی
تجربې وختوله په دې مفلسی
او غنګدستی او لوی دهر کې
سرحد ته رساوه.

ویل کېږی کوم وخت چې
موريس د بریتانیا د وصالو په

واسطه د مختاراتی چارو د سر ته
رسولو په فکر کې ولویدی دده
لپاره یی تازه کې ته درلوده مخکې
ده پنخوا لا دخپل ورور په مرسته
چې سیدای نومېدی د اطفالی

موريس د تلگراف پلار

موټرانو لپاره داوب په پمپ او
وروسته بیا د هر وړو دېر وټراشو
ماشین جوړ کړی و.
د ۱۸۴۳ کال د اکتوبر په میاشت
کې موريس په اروپا کې نړیرو

کولو سیاحت وروسته چې
تدریجاً د تحصیل جنبه یی
درلوده د (سالی) د کښتی په
واسطه د امریکا متحده ایالاتو
نورته روان شو پدې وخت
کې پداسی حال کې چې دیو
مسافر سره یی د بریتانیا په
برخه کې خبری کولی یوې
دستگاه ته متوجه شو کوم
چې نوموړی مسافر په اروپا
کې راځولی وه او د هغه
تر ایت دارانګه و چې د بریتانیا
جرقه چې په نوموړی دستگاه
سره لېږل کېدله د هغه د
رسیدلو په وخت کې د سیم
په بل سر کې لیده کیده موريس
په هم دغه وخت کې د غمان
سره فکر وکړ که داسی وی
چې وکولای شی د بریتانیا
جریان دهری مطالوبی لفظی
مخه دغځول شوی سیم له مدار
مخه تیر کړی نو بیا دا دلیل
نشته چې خاص الکتریک وایکي
نښی چې مېله-وم ولری
ونه کړای شی په چټکۍ سره
ترهری فاصلی چې وغواړی
ورسوی.

په هر صورت موريس په ۱۸۴۶ کال کښې د خپل يوه همکار سره چې ليو تارد دائل کېل نومېدی د خپل تماس د ليو لو په ضمن کېښود هغې دستګاه په برخه کې چې په قوی او کاملاً پوره بولي کار کاوه زيات معلومات او اطلاعات تر لاسه کړه چې په حقيقت کې د موريس له پاره مهم او ارزښت لرونکې وه چې د موريس سره له په دغه موضوع کې مرسته وکړه چې د ريلی سوسټم بې د تلګرافې علايمود تلويیي لپاره جوړ کړی په ۱۸۴۷ کال کې يو سړی چې الفرد وېلک نومېدی دده ملګری سو لود موريس په اختيار کې له زياتې پيسې وړ کړی وګوډای شي د لفظي او خط دمخه پر لوسو سوسټم چې په وروسته کېښود موريس په نامه وېلش او لن ورځ په ټوله نړۍ کې د استفادې وړ ګرځېدې جوړ او دنړۍ والو په اختيار کې کېښودې.

د تلګراف او مېرې دستګاه چې موريس د تلګرافې پلار اوله پلا اختراع کړه.

خو په حقيقت کې دا لومړی ځل نه و چې موريس د اړنگه نظريه ښکاره کړې بلکه ده تل په دغه برخه کې فکر کاوه. څرنگه چې پخوا ده د پېښنا په باب يولې بيانې وړ کړې وې، او هم هغه وخت چې په پوهنتون کې له تحصیل کاوه د پېښنا د رښتني سره زياته مينه درلوده او د اعادت له و چې ټول هغه نظريات چې په پېښنا پورې اړه لري خپل ذهن ته وسپاري، ضمناً په همدغه وخت کې موريس د دغو نظرياتو په نظر کې ليو لوسره پدې اړيکې سو هغه علامې او رموزونه چې پيدا کړي له وده په ترتيب سره د يو ځای مخه وال ځای ته نقل کړی چې دا ور پېداوېږي. لفظه له دا چې موريس د [سالي] کېښود په واسطه د خپل اوږده سفر وروسته د ليو يارک په ښار کې په خپله اختراع پيل وکړ او ډېر وختونه له د خپل ورور په کور کې تېرول او د کور د فرښونه پر مخ باندې د سر او اوښادو موادو په پاشلو سره له د خپل ورور د ښځې د تکليف موجبات برابرول په پای کې موريس په ۱۸۴۹ عيسوي کال کې د ليو يارک په پوهنتون کې د لکچرې او محصله جوړولو د څو واکمنۍ په حيث مقرر شو، پدې وخت کې موريس په سياسي فعاليتونو لاس پورې کړ.

لکه چې د ليو يارک د ښار وال په حيث دده کانديد کېدل او بې نتيجه پاته کېدل دغه وخت د پاره د پېښنا په باب دده علاقه او مينه لږ کړه.

د لطیفی منظر طي

له لمرات او مي وړي کډ بڼه

د بخا غلي نوب تر جڼده

۲۵

پيتيښ

پلار د هر هک بد بختي په لپک بختي سره بدله
شوه خلکو به زموږ دواړو متدا بل محبت ته په
حيرت کتل هر ورځ به يونحاي مدرسي ته تلو
اورا تلو او ما پښون به مو هميشه د کور په انگر
کي لوبې کولې يا به مو په باغ کښي لکه هوسۍ
مولي را مولې وهلې دوه کتوب عالم وهرغه

حوند کاوه کله به مو بيا د خوب په خوله کښي
پا دخړو په عمومي اطاق کي د ميني وکي
خبري او د زړه خوا له سره کوله مگر الحوس
چي دغه خوشحالي نوبکمرغه وخت د باد په شان
والوت.

داد ضرورت له مخي د سراي په غلورو
ديوالو کي د بند بندۍ شوه اوزه د اندي بلبل
په غير سره د موجوديت په توره تروپمي کي
يوازي پاته شوم مجبور ووم يوازي په سبق له
نيم اورا تلم کوم داسي ټينگ ملگري اورا تير
خواخوږي مي نه درلودې چي دمه مي ورسره

کله چي ما پښتکه وعده ورسره وکړه نو د
مخلمې زړه ډاډه شوې ويل مگرانه زما اوس پر
تا پوره اعتماد پيدا شو ولي چي له شانه غځه
شريف او دعا طفي غځتن رانه وايښدي د دوک
باز او د روا غځن گومان نشم دربا ندي کولای.

غوږ واپس زه فلاني د فلاني زوی یم د
مهر پاته خواخوږي پلار سا به مي دا وکا لويه
عمر له سره غځه ايسته شوي ده کله چي فدير او
بي وښه پر ميدان پاته شوم نو له اکا ها نو غځه

يوه مهر پاته او باد رده اکا تر خپلي ترابي او
روزي لاندې ولولم د ذاتي عاطفي او مهر باني
له مخي ټي له خپلي ښکاي نازولي نور سره
يونحاي ويوي ايژدی مدرسي ته داخل کړم
غوښته ټي چي زه ټي ترابي او جاهل پاته نشم

له دغي ورغي غځه زما له دغي ليدلي سره به زړه
کي داسي موخه پيدا شوه لکه دور وړ چي له خوره
سره پيدا کيږي په دې مينه او محبت سره مي د

غلطه شوی وای او په دغه
محرومیت کی ئی لږڅه د
زړه ډاډه را کړی وای
یقین وکړه چی زموږ د
مینه چی وړانداسی ټینگ و
چی اوبله مرسته څخه بل هیڅ
طاقت له منځه نشوای وړلای
ما په دژوندون ټوله خوشحالی
دهغی ناز او نیکه په خوا کښی
لټوای او د نیکمرغی رڼا
می دهغی په ویره خوله
خندا کښی موندله په رشتیا
چی دژوندون ټوله خوشحالی
د ښکلو ناز او نیکه په یوه کړی
وصال کی لښتی دی زما دا
وینا به مېا لږه نه وی چی
دا د جنت د باغ حوریه او د
باغ ارم د ملستان شایرې د
شرافت او عفت پوستره ټوټه
و د چسپ پاکه خټین زما
و مهر پانه اکا ته بخښلی او
دده کور ئی په روڼ کړی و
مگر هی افسوس چی دهر
بهار آخر خزان او دهری
خوښی پای پر در دوالم امام
دی په وړ وکوالی کی ددغو
اوسنیو نکلیمو او غمو زما نه
زما د پروڼ په غیر په یاد ده
ما ته هغه تیری ورځی داسی
ښکاری لکه اوس چی دی

هغه چنگه غولپه می تر سترگو
دوری ایسته کپړی چی زه و د ا به
پر ناست و او د کتاب پاڼی په مو سره
اړولی یا به دود رسمو نو درسمو نو
مناظره کوله هغه نکي دغی وای
او د ۳۱۱ نو څخه چی کیاری می
نه هیر اړی چی یا به مو ملان دسته
کوله او یا به مو دهغو ارسا ده
سیوری لاندی لکه د چرگ
چرگو دی آرام کاوه د کوچنیو والی
وخت یو عجیب دساد کی وخت دی
د خاور و واده واده و ټپونه به مو
جوړ کړه او واده واده لښتی
به مو تر پر شا و خوا راو تکرزول
کبان به مو له بله ځایه څخه ایول
او په څخه کی به مو اچول جوړو کی
او یا نور بیوزلی مرغان به مو په
قدسو کی بندیان کړه و چهارو
ته به مو لې چی په حقیقت کی د غم
غلطی وی غوړونه لیوله تر دغه
وخته پوری زه هیڅ یوه نه وم چی
زما د امینه دا کاله نوره سره د
خوړوالی او ورور والی مینه ده
او کله د عشق و محبت د بیت راز
و مزونه دی خود و ده وایلی شم
چی د امینه ئی طمعی مینه وه
ما هغی ته دا ونه ویل چی آزما
زړه ته را تیره خوښه ئی څکه چی
دمهریان تره لور او د کوچنیو والی

ایستکه ملگری وه بل بهر پد مه
چی زما پدی وینا سره ئی
لالائی زړه آزار نشی حتی
په زړه کښی می دا ټینگ
تسمیم هم نه و نیولی چی
زه به خپل ژوند دهغی نه و ډډه
سره ترم ولی چی په سل کی
سل دارا معلوم ده چی پلار
ئې په ما غولندی بد حاله غریب
هملک به په ژوند کی ئی د خوښی
منځ نه دی لیدلی کله راضی
کپړی هیڅکله می لدې څخه
داسی آرزو نه ده کړی لکه
یو عاشق چی ئی له خپلې
مشتوقی څخه کوی زما و
ددې محبت یو بل راز محبت
و چی لدې او سنیو عادی
محبتو سره بیخي نه تشبه
کپړی که می رشتیا پوښتی
زما محبت دهغه بت پرست
برهمن یا زاهد په غیر سره
و چی د بت په وړاندی دعبادت
سره ټیټوی څخه سر دی بر له گردوم
په دې مابین کی چی د خوب
و خیال حکم ئی در او دی نه
د پری شپې و ورځی تیری
شوی ناڅاپه می اکا ناروغه
او مرګ ته قریب شو ناروغی
ئې ورځ په ورځ منځته پدیده له ژوند

څخه ئې پر مخ اړمېد و شلېدی
لوېدې وخت کېنې ئې خپله
میرمن راوغوښتله او د وصیت
په ډول سره ئې وړانه وویل
زما د ایت و چې ددې به وزلی

هنگ آینه زوږښه کړم
خوافسوس چې ظالم مرګ
موقع را نکره نواوس له تا
څخه ټنگ خوا هس کوم

چې دخپل اولاد په څېر سره
ئې په بدل کې ولیکه او د مهر و
محبت لاس ئې پر لټای سر
ورایر وه مگر افسوس چې دې

وصیت هیڅ لټیجه ورنکړه
د تره د مرګ می لاڅو ورغی
نه وی تیری شوی چې وضعیت
پر بل مخ واوښتی او داسې
حال می وایدی چې د مخه

می ایښی نه ولیدلې به ژوند
کې می د لومړی ځل لپاره
دا محسوسه کړه چې زه پدې
کور کې پردی او په دنیا کې

یو تر بلې څرلې ښی آدم یم
یوه ورځ بهار زه پخپله کوټه
کې د لوستو په تکرار بخت
وم چې یوه سپین سړی

خدمتګاره راغله او په ډېر
تأثر سره ئې را ته وویل
[برای ماته ستاد اکا عاندینی
ووېله چې ده ته به ووايي زه

د نور دور کار لواوودو لویت ارم
نوستا او سیدل ته دې سره پدې
کور کې اور مناسبت نه لری نه باید
چې دوست و دینمن یو ځای نه وایی

د ژوند ټولو ضروریاتو برابر ول
دی پر مادی خو ته له دې ځایه څخه
ولاړشه او په ټول ځای کې چې ستا
له شان سره مناسبت وی و او سپړه

خدای به رشتیا خوښوړی چې دا
څېری د تېر وختو په څېر سره زما
پرزیه ولګیدلې یو ځای چې دوم
اوه اندېښنو ښا ما رالو پرغل

را پاندی راوی پیامی وهغی ته
ووېل دا ډېره ښه خبره ده ځکه چې
خدای کړی وی هم هغی به وښی
خدمتګاره چې ولاړه نوی اخیار

می اوښکی له سترگو څخه جاری
شوی چې ښه شوه خپل ټول
کتابونه می په بکس کې واوډل
له ځانه سره می وویل زما په

ژوند کې چې کومه لیکه پښتې
وه هغه داده اوس چې زما ددې
په منځ کې د بولتون پښتې پرده هایل
شوه پدې څخه ډډه به هیڅ

شی پسی افسوس ونه کړم
عرض دادی چې له کوره څخه
یوه خدای په امانی پت راو و اتم
هیڅو کس می په ځان یوه نکر

سواله غی تحفی څخه چې
د تره لور می پرکتې بیده وه او

په څېر-څېر وړته وکتل بله
تحفه می له ځانه سره نه یوه
د ازماؤ ددې آخیر لې ملاقات
و یوه شاعر په دې مور د کښې
څخه به ویل دی :-

لحمر ک فارقیت بغداد عن قلمی
لوانا وجدنا من فراقی اها بدا
کفی حزنا ان رحلت لم اسطع لها
و زاعا ولم حدث بسا کنها مېدا

[ستا په عمر دی زما قسم وی
چې ما بغداد د لاراضی نه وځه
څخه له دی پرې ایښی او کن
په دې کومه لار نه وه دا غم

مالر ه اسی دی چې په سفر
څخه اوه په مخه ښه ویلو کوم
څو ک را سره نشته]
حال دا چې ددې ځای

له اوسېدو نکو سره زما لودی
تعلق د ډېری زمانې دا به و
فایم و نه هغه کوره څخه
جدا شوم چې څو عمر می

په خوشحالی پکښې تېر کړی
و زما دا جدایی د بابا آدم
د جنت د جدایی په شان وه
زه هم آخر له هغه کوره

څخه تر بلې څرلې او پرېشانه
وايستل شوم چې د سعادت
ښی وور غی می پکښې
سپا کړی وی

(نور بیا)

کار و عمل

چی محنت به تھان قبول کاراحت مومی
رنج و کنج سره دا دواہ دی تپلی

گوک چی پوپی ددھانی خوری
خواہد خورو د مہمالی خوری
چی بی به ظلم خوری واپہ دی زهرشی
کے سالنوں دسلطانی خوری

ملی قهرمان او د پست و داد دیا تو

محلانده ستوری خوشحال خان

(خپسک)

ثبات او عزم

نہ سره سم دی واپہ میرو لہ

نہ سره سم دی دهرچا زپونہ

زپہ هم هغه گنا چی لکه غرضی

کہ بالدی راشی هزار غمو لہ

خوشحال خپسک

دکندهار د شاه اشرفی پارک په جنوبی برخه کی د مستوفیت ښکلی
دوه پوړیزه نوی ودانۍ چې پدې وختو کی په ۱۹۴۶ مری
دول جوړه شوېده